

„Acum, cînd aniversăm memorabilele evenimente revoluționare de la 1848, putem afirma, pe bună dreptate, că nimic nu a putut opri popoarele, clasa muncitoare — care se afirma în acei ani ca purtătoare a năzuințelor spre o viață mai bună, spre dreptate socială și națională — de a merge din victorie în victorie“.

(Din Cuvîntarea tovarășului NICOLAE
CEAUȘESCU, ținută la Blaj, la 17 mai
1973.)

Revoluția și arta

Săpat adine în granitul istoriei, semnul anului 1848 va fi, întotdeauna, cinstit și lăudat de popoarele Europei și ale lumii întregi pentru marea sumă de fapte eroice cuprinse în el. Valul revoluțiilor naționale, pornit, atunci, din Sicilia și din Franța, revărsat peste continent, a atins, în Țările Românești, un grad de sublimă tensiune și a devenit, aici la noi, mai bogat decît oriunde în consecințe sociale și politice.

N-a fost, nici o clipă, o revoluție împrumutată sau imitată. Prin toate faptele și actele lor, din primăvara și vara anului 1848, românii au demonstrat o dragoste de țară și o maturitate civică a căror izbucnire a uimit și a emoționat pe toți martorii. Iată cum evocă Jules Michelet acele momente: „Oameni din lumea întreagă, de orice opinie, citiți frumoasa și nobila proclamație a Revoluției de la 1848 din Valahia: observați cumpătarea de necrezut, îndurarea de care a dat dovadă, indulgențele pe care le-a păstrat pentru toți: ochii voștri — sînt sigur — se vor umple de lacrimi înainte de a ajunge la sfîrșit. Și această revoluție atît de blindă a fost puternic fundamentată. Este în inima poporului, acum și pentru totdeauna“...

Marele istoric francez căuta, mai în adine, temeiurile acestui spirit revoluționar de esență națională, izvorit din trecut, devenit expresia activă a unei viguroase rezistențe, împărtășit de poporul român în totalitatea lui — într-o renaștere simultană, în Moldova, în Transilvania și în Țara Românească, unde a culminat prin avîntul maselor, conduse curajos la acțiune de un grup de tineri intelectuali, democrați în adevăratul înțeles al vorbei, devotați Patriei și poporului lor.

„România, — scrie Jules Michelet — a rămas credincioasă sieși, de la Traian și pînă în zilele noastre. Esența acestei rezistențe constă nu în sumbra acceptare a răului, (...) ci într-un principiu vital, anume dragostea îndirjită de trecut, legătura duioasă

cu această patrie nefericită. Românul nu o părăsește niciodată, decît pentru a reveni. Păstrează moștenirea străbunilor săi, portul, obiceiurile, limba și mai ales marea său nume : Roman ! Noblețea dovedită ! Limba lor este întrutotul latină”.

Proclamația de la Islaz — decretul „guvernului vremelnicesc” de la București și în aceeași măsură „Dorințele Partidei Naționale în Moldova”, publicate într-o broșură redactată de Mihail Kogălniceanu, dovedesc înțelegerea limpede a necesității ca revoluția pașoptistă să servească exclusiv cauza poporului, prin realizarea unei democrații sociale, nu numai politice, cu alte cuvinte de a se merge la esența problemelor de atunci, de a se întemeia instituții noi, moderne, de a se hotări numai prin voința poporului și pentru fericirea poporului. Un vizionar de geniu, cum a fost Nicolae Bălcescu, scria, chiar atunci, la lumina flăcărilor revoluției : „Va veni ziua fericită, ziua izbîndirii, cînd omenirea întregă se va scula : atunci nu va mai fi nici un om rob, nici nație roabă, nici om stăpîn pe altul, nici popor stăpîn pe altul, cîi domnia Dreptății și Frăției ! Aceste cuvinte ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea : atunci, așteptarea, visarea vieții mele se va împlini ; atunci toți românii vor fi una, liberi și frați”.

Sufletul acesta, generos și, în același timp, clara viziune a căilor pe care trebuie să înainteze poporul implica, desigur, nu numai acțiunea revoluționară imediată ; un numai soluțiile politice — dar și o ridicare a întregii mulțimi românești la conștiința de sine prin cultură. Odată cu „neatîrnarea administrativă și legislativă”, cu „egalitatea drepturilor civile și politice”, cîrmuitoarii revoluției din '48 proclamă „libertatea tiparului”, „instrucție egală și gratuită pentru toți românii”. Proclamația de la Islaz pune un accent în plus pe această ultimă idee, înscrind la punctul 16 principiul democratic „instrucție egală și întreagă” pentru tot românul de amîndouă sexele.

Este, din nefericire, adevărat că desfășurarea întîmplărilor din anul acela de sacrificiu și glorie n-a îngăduit aplicarea practică, de îndată, a enunțurilor subliniate mai sus. Totuși, ele au avut viață robustă și lungă, s-au întipărit, bine, în mințile oamenilor și nici o forță obscură n-a reușit să împiedice înfăptuirea lor, lentă, de multe ori subterană, dar sigură, implacabilă, pînă la desăvîrșita victorie.

„Înfăptuirea principiilor democratice ale pașoptiștilor — spune tovarășul Nicolae Ceaușescu — însemna, în condițiile din vremea respectivă un important pas înainte în viața politică a poporului român, un pas menit să asigure emanciparea socială a maselor oprite, crearea premiselor pentru afirmarea pe arena socială a unor noi forțe mai progresiste și, în ultimă instanță, a noii clase ce se plămădea la orașe — proletariatul industrial — care urma să devină, în curînd, portdrapelul celor mai înaintate idealuri ale maselor muncitoare, ale întregii noastre națiuni”.

Venite din „glasul general al țării” ideile revoluționare din anii de mijloc ai secolului 19 au fost puternic răsbindite pe calea tiparului, care cunoștea, în acel moment istoric, nu extraordinar avînt. Au apărut publicații periodice redactate în formele noi, moderne, cu articole și reportaje vii, actuale, cu știri de cultură din țări străine, corespondențe politice, adevărat ecou al evenimentelor ce dădeau secolului nota lui specifică de progres, în viața materială și, mai cu seamă, în viața spirituală a popoarelor.

Arta și literatura românească au prins aripi, au încetat de a vegeta, închise în sufletul atît de bogat al oamenilor de pe aceste locuri, în balade evocatoare și doine triste. Ziarele și revistele epocii au promovat, cu o vigoare pe drept cuvînt revoluționară, poezia, proza, nu întotdeauna originale, suferind, încă, servituțile trecutului apropiat, dar grăbite să-și desfacă aripile, să dea cuvîntul talentelor autentice, din zi în zi mai stăpîne pe mijloacele lor. Arta plastică, pînă atunci rezervată icoanelor și înfloriturilor pe manuscrise, stîlpilor de porți și țesăturilor, s-a așezat, cu surprinzătoare înțelepciune și cu o emoționantă valoare estetică, în rame de tablouri, avînd succes mai ales cu temele patriotice și cu portretele îndrăgite ale conducătorilor revoluției. Desenele lui Costache Petrescu, de la care n-a rămas acel fascinant „Grup de manifestanți pentru Constituție, la 1848”, portretele pietate de Constantin Daniel Rosenthal, artist revoluționar cu mare talent și tragic destin, mort în închisorile imperiale din Viena, immortalizat pe pînză de penelul elevului și prietenului său Ion Negulici, „pictor și administrator al județului

Prahova"; inspiratul Barbu Iscovescu, autor al celor mai expresive portrete de revoluționari, bărbați și femei, alături de care a și fost închis și exilat, pînă la sfîrșitul scurtei sale vieți, încheiate în nedrept surghiun, la Istanbul.

Mare și frumoasă contribuție la evocarea spiritului revoluționar în Țările Românești a avut tînăra și, totuși, nestăvilită artă dramatică din anii care au precedat, de aproape, pe 1848 — precum și în înseși zilele patetice ale răscoalelor.

În „Curierul Românesc”, Ion Eliade Rădulescu scria, cu vreme multă înainte, în 1833, cum „teatrurile întovărite cu instrucția publică, au îndreptat moralul”. Publicațiile din anii următori au revenit, mereu, asupra teatrului, ca factor de înălțare socială, de îndrumător al vieții, al condițiilor etice, al progresului civic. La un an înaintea evenimentelor de la Islaz și București, un grup de cînturari, strînși în jurul Teatrului Național Românesc, aflat încă în starea de deziderat, se adresează, cu fermitate prințului Dimitrie Ghica și-i cer, într-o scrisoare, să rezolve neîntîrziat „ceștiunea” aceasta a teatrului. Ei țin să sublinieze „ce este un teatru pentru oricare nație și cît poate (să însemne) cel național într-o țară unde literatura și gustul lipsesc cu totul”.

Boierimea reacționară — care-și apăra „cu ghiarele și colții” sacra ei proprietate funciară i-a scos pe actori din „reduta lui Momolo” unde juca trupa lui Costache Caragiale, în ziua de 19 iunie 1848, însă după cîteva zile, actorii au revenit, și-au reluat reprezentațiile, păziți de tineri „cu armele la brîu” — pînă cînd eroica lor stăruință a fost temporar înfrîntă de unitățile lui Fuad Efendi. Costache Caragiale și mulți artiști din trupa lui, refugiați la Craiova, au continuat să joace un „teatru militant”, o artă scenică revoluționară în cel mai bun și frumos înțeles al cuvîntului, punînd în scenă, și interpretînd spre entuziasmul delirant al publicului, piese „traduse”, de fapt preluate pe tipicul evenimentelor locale, vodeviluri și operete, transformate, cu talent dramatic și inspirație politică, în pamflete de o admirabilă și pătrunzătoare virulență.

Să ne aducem aminte că, în acele împrejurări, teatrul de la Craiova, care izbutea să pună în scenă legendara Baba Hîrca pentru a ridiculiza „soțietatea” înaltă și pe demnitarii trădători ai curților princiare, avea o nobilă tradiție, în Moldova, unde însuși Costache Caragiale fusese, din 1840, la Iași, director de scenă al unui teatru cu actori români și francezi, condus de un prestigios „comitet” format de Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi și Mihail Kogălniceanu. Pentru deschiderea stagiunii, Alecsandri scrisese Farmazonul din Hîrlău și ne putem închipui ce primire triumfală au avut acele reprezentații care, cu multă pricepere artistică, aduceau pe scenă ispravnici „rușfetați”, adică buni numai de încasat șperțuri și „înaltele ipochimene” politice, protejate de prinți abuzivi și retrograzi.

În toate domeniile de viață socială, în politica țării și în arta națională, anul 1848 a lăsat urme profunde, indelebile, către a căror descifrare, cunoaștere și cinstire este spre folosul nostru, al generației din ultimele decenii ale secolului 20, să ne întoarcem.

Să le privim, cu reculegere, și să încercăm a învăța, din ele, din fermentul lor revoluționar, cît de strînsă și de vie este și rămîne relația dialectică dintre revoluție și artă.

„Teatrul”

